

Eva Hauserová: LETS aneb Jak se vyhnout nástrahám oficiální měny

článek je převzat z časopisu **BARAKA** č.2
<http://lets.ecn.cz/kontakty.htm>

LETS je zkratka pro Local Exchange Trading Systems a je to vlastně výměna různých služeb a zboží v nějaké místní skupině lidí. Trochu to připomíná směnu v prvotně pospolné společnosti, jak jsme se to učili ve škole. Když si však v osmdesátých letech lidé ve vyspělých západních zemích uvědomili, že něco podobného je možné, znamenalo to pro ně ohromný objev. V devadesátých letech začaly LETS v Kanadě, v Anglii, v USA a v Austrálii růst jako houby po dešti. Mají totiž mnoho půvabů a výhod, které oficiální peněžní systém postrádá.

Jak LETS fungují

Princip je následující: dá se dohromady skupina sousedů či místních lidí, kteří se více méně vzájemně znají, a začnou si vyměňovat různé své dovednosti, službičky, případně výrobky, od pohlídání dětí a nakrmení kočky přes instalatérské opravy a údržbu automobilu až po vaření, pečení či výuku cizím jazykům.

Jde v podstatě o ten typ vzájemných úsluh a pomoci, které si někdy sousedé beztak poskytují jako sousedskou výpomoc, jenže když potřebujete už potřeť pohlídat psa nebo zalít zahradu, nevíte, jestli neobtěžujete a jak byste to mohli oplatit... LETS vás takových rozpaků zbaví. Má totiž vlastní "oběživo", takže máte kontrolu, kolik práce jste odvedli a kolik naopak přijali. Nabídka různých služeb je širší, než byste byli schopni sami vypátrat. Pokud jste "v mínusu", nemusíte si s tím dělat příliš velké starosti - k tomu, aby se LETS vůbec rozběhl, se stejně musí začít "zadlužením".

LETS totiž nesmí mít skutečné oběživo, tj. svůj vlastní typ peněz, to by bylo ilegální. Proto se používají šeky, na kterých je napsáno, kdo komu odvedl práci v hodnotě kolika jednotek LETS. Ty se posílají administrátorovi LETS, který jednomu člověku příslušnou částku připsá na účet a druhému ji z účtu odečte.

Jednotky LETS mají své vlastní názvy, většinou vtipné: velký systém v Manchesteru se jmenuje Bobbins (cívky), v Newbury si zavedli New Berries (nové bobule), v Totnes mají Acorns (žaludy), protože "z malých žaludů vyrostou mocné duby", v Kanadě a v Austrálii svým jednotkám na mnoha místech jednoduše říkají "zelené dolary".

V čem jsou výhody LETS

V roce 1994 existovalo v Británii těchto skupin kolem dvou set. Všechny mají místní charakter a v tom je právě jejich půvab. LETS totiž zlepšují kvalitu vašeho života. Sprátelíte se se sousedy, navážete nové kontakty, objevíte, jak můžete vzájemně obohacovat svůj život. LETS jsou ideální pro překonání pocitů osamělosti - pomocí LETS můžete třeba získat někoho na popovídání si, "babičku" či "hodného strýčka" na vyprávění pohádek dětem a podobně.

Dále můžete využít své dovednosti, které byste si netroufli "prodávat" jako profesionálové, ale přesto je děláte rádi a dobře, například rádi žehlíte, chodíte s dětmi na výlety nebo pracujete na zahradě. Nejde o podnikání, jen o výměnu, ze které nemáte žádný zisk, a tak nepotřebujete žádná povolení, úvěry, kapitál, nic takového. LETS je

tedy výborná věc hlavně pro lidi, kteří netráví celé dny od rána do večera na pracovišti, například pro rodiče pečující o malé děti, důchodce, nezaměstnané, částečně zaměstnané, invalidy, žáky, studenty atd. (Pověstná novodobá česká figurka "managera ve fialovém saku s mobilním telefonem" se tedy v LETS neobjeví, neboť zde nekyne žádný finanční profit a neplatí, že čas jsou peníze.

Výhodou LETS je, že tímto způsobem získáte služby, jaké byste jinak těžko sháněli - maličkosti, na které nemá profesionální řemeslník čas a které se mu nevyplatí dělat, nebo třeba ubytování návštěvy v blízkosti vašeho domu u někoho, kdo by si jinak cizí lidi do bytu nepustil.

Hromadit jednotky LETS nemá žádný smysl, neexistují tu úroky a jednotky stejně musíte utratit zase jedině v rámci svého LETS systému. To je samozřejmě taky velká výhoda - v rámci LETS neexistují rozdíly mezi bohatými a chudými, stísňující pocit, že si něco "nemůžeme dovolit". Neexistují tu ani daně, nejde však o daňový únik, protože z LETS nepramení nikomu žádný zisk.

Ohromný přínos LETS je v jeho ekologičnosti. Odpadá doprava zboží, případně dojíždění řemeslníků na velké vzdálenosti. Mrkev nebo jablka si koupíte čerstvé přímo ze sousedovy zahrádky a ne dovezené z Nového Zélandu. V rámci LETS si můžete půjčovat různé předměty - třeba fotoaparát, videokameru, jízdní kolo, takže je nemusíte kupovat a využijí se lépe. Nebo můžete "pronajmout" svoji pračku, mandl, garáž apod. Můžete recyklovat - například kelímky od jogurtů použije někdo, kdo je potřebuje na sazenice. Můžete si předávat věci po odrůstajících dětech. LETS je neocenitelný pro opravy všeho druhu, i takové, které by vám v běžné síti odmítli udělat, protože už "se nevyplatí". Zkrátka LETS vám umožní neplýtvat, nebyt uštvaní a radovat se z maličkostí.

Jak se zakládá nový LETS

Skupina lidí se sejde a dohodne se na názvu a hodnotě jednotky - hodnota se doporučuje stejná jako je hodnota příslušné státní měny (libry či koruny), protože se pak všechny úkony lépe odhadují a protože to usnadní převádění LETS jednotek na běžnou měnu, což je někdy potřeba dělat.

Pak je naprosto nutné udělat adresář s telefonními čísly, obsahující nabídku a poptávku všeho, co kdo dělá a požaduje, a distribuovat ho členům, případně do místního obchodu nebo na jiné místo, kde se lidé scházejí, aby se usnadnilo napojování nových členů. LETS vyžaduje základní skupinku asi tří organizátorů: jeden člověk má na starosti adresář, který je potřeba pravidelně obměňovat, doplňovat a znova distribuovat, další člověk má na starosti účty, tj. zanáší údaje z šeků do osobních účtů členů, a kromě toho je ještě nutné, aby se někdo staral o "pokladnu" v oficiální měně, protože některé věci (xeroxy, pronájem místností, telefonní poplatky, poštovné) se za LETS jednotky pořídít nedají.

Mít k dispozici počítač a udržovat na něm databázi je sice výhodné, ale mnoho skupin LETS se obejde bez něj. Pokud má LETS několik desítek členů, což je nejběžnější případ, kartotéka se dá udržovat docela snadno.

Když máte organizátory, členy, jednotky i adresář, můžete svolat lidi na slavnostní zahájení, všechno ještě důkladně vysvětlit a promyslet (případně názorně předvést, jak to funguje), rozdat speciální šekové knížky, a pak už se může začít. Členové začnou jednoduše čerpat služby "na dluh". Tak například vám kape vodovodní kohoutek. Najdete si v seznamu souseda, který vám kohoutek spraví, a vystavíte mu šek. Poplatky za služby se určují v různých skupinách různě. Některé skupiny doporučují určitou výši hodinové mzdy, jiné oceňují každou službu stejně (jedna služba - jedna jednotka) a ještě další doporučují účtovat si tím víc, čím míň vás práce baví (například nežehlíte moc rádi, a tak si účtujete za hodinu žehlení 50 LETS jednotek, naopak moc rádi natíráte

ploty, a tak si za hodinu natírání účtujete jen 20 LETS jednotek). z toho plyne, že většinou nezáleží na tom, jak moc je daná práce kvalifikovaná. A jak si ověřit, že provedená práce je kvalitní? No, vždyť jde přece o sousedy, a tak by se rychle rozkřiklo, kdyby někdo něco zhudlařil, odbyl a zkazil. LETS systémy jsou ovšem pořád něco tak nového, že každý z nich řeší spoustu podobných otázek "za pochodu".

Proč nás oficiální peníze "zrazují"?

Oficiální finanční systém je založen na tom, že vložený kapitál se musí neustále množit, a kdo nerozšiřuje svůj podnik a nedrtí konkurenci, ten zhyne. Drobné podnikání je někdy tak zatíženo vysokými nájmy, daněmi, úroky z půjček, provozními náklady, administrativou atd., že se ani nevyplatí. Naopak stačí mít výhodně uložené peníze, aby se samy "množily". To je přece absurdní. Podle údajů Světové banky ve světě existuje devadesátkrát víc peněz než zboží a služeb. Na příkladu velké hospodářské krize z třicátých let vidíme, k jakým absurditám může docházet - lidé byli pořád stejní a nezměnění, jejich potřeby i jejich pracovní schopnosti a možnosti byly stejné, továrny, farmy, suroviny, všechno bylo k dispozici stejně jako předtím - ale najednou to nemohlo fungovat, protože díky krachu na burze najednou "nebyly peníze" a lidé nemohli pracovat ani kupovat zboží. Podobně absurdní je dnešní vysoká nezaměstnanost na Západě - lidé jsou schopni vykonávat práci, jejíž výsledky jiní lidé potřebují, ale přesto jim společnost práci neposkytne. Proč by se tyto mezery nemohly vyplnit pomocí sítí typu LETS?

LETS nemá úplně nahradit běžnou měnu, ale má ji doplnit tam, kde existují mezi potřebami lidí a nabídkou služeb mezery, to znamená na drobné a lokální úrovni. Navíc oficiální měna lidi vzájemně odcizuje, protože funguje ve velkém měřítku a na principu zisku, kdežto LETS lidi sbližuje.

Na rozdíl od jiných projektů tady nemusíte čekat na žádné granty - můžete hned začít.

Co musí LETS nezbytně mít?

Tady je pět kritérií, definujících LETS, jak je uvádí Michael Linton, který LETS vymyslel a založil první skupinu v Comox Valley v Kanadě:

- nevzniká žádný zisk
- neexistuje povinnost obchodovat
- informace o "účtech" je přístupná všem členům
- hodnota LETS jednotky se rovná hodnotě jednotky státní měny
- nepožadují a neplatí se žádné úroky.

Nakonec ještě pro lepší představu uvádím příklady, jak může vypadat adresář LETS. Aby se daná služba, nabídka či poptávka dala najít, je sestaven podle témat. Například stránka označená DOPRAVA má v horní části oddíl "Nabídka" a v dolní části "Poptávka":

V "Nabídce" například čteme:

- Dodávka s řidičem, 50 PP (Pražských Prachů) za hodinu. Josef Novák, adresa, telefon.
- Svezu vás do centra a zpět, cena dohodou, Jana Nováčková, adresa, telefon.
- Zapůjčím jízdní kolo, 5 PP/hod., Jakub Nový, adresa, telefon.

V "Poptávce" stojí třeba:

- Potřebuji doučit řízení auta, Jan Novotný, adresa, telefon.

- Potřebuji občas odvézt na zdravotní středisko, Františka Šťastná, adresa, telefon.

A co do LETS nabízet?

Mnoho lidí má pocit, že nemají co nabídnout. Takový případ je téměř vyloučený - určitě si dokážete třeba popovídat s osamělým člověkem, uklidit byt, zalít o dovolené květiny. Zpravidla jde o ty nejvšednější věci, které ale zabírají nějaký čas. Nebo se člověk může nabídnout na jeden den jako "děvče pro všechny", což může být velice užitečné.

LETS jako lokální komunita

Skupina LETS může pořádát různé společenské akce, oslavy, oslavy, setkání (jako třeba Masopust, tancovačku, dětská odpoledne apod.), může vydávat svůj časopis, ale nemusí dělat vůbec nic takového.

Stav osobních "úctů" se zveřejňuje, protože to podněcuje lidi, aby si srovnali "dluhy" nebo "nevyčerpané" služby tím, že budou něco dělat nebo něco požadovat, a také to upozorní ostatní, na kom by mohli přednostně něco chtít. Na druhé straně mít dluhy není žádná ostuda. Lidé pravděpodobně vědí, že například Zuzana Novohradská je v mínusu, protože měla nemocné děti.

Administrátoři systému se platí z poplatků jednotlivých členů, nebo se celý systém prostě nechává "zadlužovat". Poplatky členů mohou být jednotné nebo od úkonu.

V některých obcích se do LETS systému zapojují i místní obchodníci, takže část ceny zboží nebo nápoje v kavárně pak můžete hradit LETS jednotkami, a obchodníci zase získávají za LETS jednotky třeba čerstvou zeleninu a ovoce od místních lidí. To může obchodníkům pomoci tam, kde místní lidé mají málo peněz, je vysoká nezaměstnanost, nebo kde jim záleží na vztahu ke každému jednotlivému sousedovi. Tak se tento způsob směny neustále rozšiřuje a existují už i pokusy propojovat LETS systémy navzájem, abyste pomocí nich mohli získat například ubytování na druhém konci země.

V roce 1990 byly LETS systémy jen čtyři, dnes již existuje okolo 400 takových skupin jen v Anglii o velikosti od několika jedinců do několika set účastníků.

Zpracováno podle knihy Lets Work - Rebuilding the Local Economy, Peter Lang, Grover Books, UK, 1994

<http://lets.ecn.cz/>